

L'Arche de Noé ; Marc Chagall (1887-1985)

Le Commentaire du Zohar sur Noé

La signification du souvenir

A la fin du déluge, alors que la quasi-totalité de la création est anéantie sous les eaux, Dieu se "souvient" de Noé et des habitants de l'Arche qui ont été sauvés.

Quel est le sens de ce "souvenir" ? Dieu avait-il réellement oublié l'Arche de Noé ? Le Zohar nous livre une longue interprétation de ce verset et de la notion générale de souvenir.

בראשית, פרק ח

א ויזכר אלהים, את-נח, ואת כל-החיה ואת-כל-הבהמה, אשר אתו בתבה; ויעבר אלהים רוח על-הארץ, וישכו המים

ספר הזוהר

ויזכר אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה. רבי חייא פתח [משלי כ"ב: 3] ערום ראה רעה ונסתר. האי קרא אתמר על נח דעאל לתיבותא ואסתתר בה, ועאל לגו תיבותא בזמנא דמייא דחקו ליה. והא אתמר דעד לא ייעול לתיבותא חמא ליה למלאך המות דאזיל בינייהו ואסחר לון. כיון דחמא ליה עאל ואסתתר בגוה, הה"ד ערום ראה רעה ונסתר. רעה, דא מלאך המות, ונסתר מקמיה, הה"ד מפני מי המבול.

ר' יוסי אמר ערום ראה רעה ונסתר. ויסתר כתיב. אהדר על מה דאתמר, בזמנא דמותא שריא בעלמא בר נש חכים יסתר ולא יקום לבר ולא יתחזי קמי מחבלא, בגין דכיון דאתייהב ליה רשו יחבל כל אינון דישתכחון קמיה ויעברון קמיה באתגלייא. וסופא דקרא, ופתאים עברו ונענשו, עברין קמיה ואתחזיין קמיה ונענשו.

ד"א עברו, עברו פקודא דא ואתענשו. ד"א ערום ראה רעה ונסתר, דא נח. ופתאים עברו ונענשו, אלן בני דריה. כיון דאסתתר ואשתהי תמן כל ההוא זמנא, לבתר ויזכור אלהים את נח.

א"ר שמעון ויזכור אלהים את נח. ת"ח בשעתא דדינא אתעביד לא כתיב ביה זכירה. כיון דינא ואתעברו חייבי עלמא, כדין כתיב ביה זכירה, דהא כד דינא שריא על עלמא תחברותא לא אשתכח ומחבלא שריא על עלמא. כיון דאתעבד דינא ואשתכח רוגזא, תב כלא לאתריה. ובגין כך כתיב הכא ויזכור אלהים את נח, דביה שריא זכור, דנח איש צדיק.

כתיב [תהלים פ"ט] אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם. בשעתא דימא קפיץ בגלגלוי ותהומי סלקי ונחת, קב"ה שדר חד חוטא ומשיך גלגלוי ושכך זעפיה, ולית מאן דידיע ליה.

יונה נחת לימא ואזדמן ליה ההוא נונא ובלע ליה. היך לא נפקת נמשתי מניה ולא פרח. בגין דקב"ה שליט בההוא גאותא דימא, וההוא גאותא דימא הוא חד חוטא דסליק ליה לימא לעילא וביה אסתלק. ואי לאו ההוא חוטא דמטי ליה מסטרא דימינא, לא סלקא לעלמין, דכיון דההוא חוטא נחית לימא וימא אתאחיד ביה, כדין אתערין גלגלוי ושאגן

למטרף טרפא, עד דקב"ה אתיב לון לאחורא ותבין לאתרייהו. הה"ד בשוא גליו אתה תשבחם, תשבחם לאינון גלי ימא. תשבחם, תתבר לון לאתבא לאתרייהו. ד"א תשבחם ממש. שבחא הוא לון בגין דסלקין בתיאובתא למחמי. מכאן כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע, אע"ג דלא יכיל, שבחא איהו דיליה וכלא משבחן ליה.

אמר רבי יהודה נח כד הוה בתיבה דחיל הוה דלא ידכר ליה קב"ה לעלמין. וכיון דאתעביד דינא ואתעברו חייבי עלמא, כדין מה כתיב, ויזכור אלהים את נח.

רבי אלעזר אמר ת"ח בשעתא דדינא שריא בעלמא לא ליבעי ליה לאיניש דיכר שמיא לעילא, דהא אי אדכר שמיא ידכרון חובוי וייתון לאשגחא ביה. מנלן, משונמית, דהווא יומא יום טוב דראש השנה הוה וקב"ה דאין עלמא. וכדין אמר לה אלישע [מלכים ב' ד': 13] היש לדבר לך אל המלך, דא קב"ה, דכדין אקרי מלך, מלך הקדוש ומלך המשפט. ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, לא בעינא דיכרון לי וישגחון בי אלא בתוך עמי. מאן דעייל רישיה בין עמא, כלא לא ישגחון עליה למידן ליה לביש, בגיני כך אמרה בתוך עמי. ת"ח נח בשעתא דרוגזא שריא בעלמא לא אדכר. כיון דדינא אתעבד מה כתיב, ויזכור אלהים את נח, השתא אדכר שמיא. ד"א ויזכור אלהים את נח, כד"א ואזכור את בריתי.

Genèse, chapitre 8

1) Alors Dieu se souvint de Noé, et de tous les animaux sauvages et domestiques qui étaient avec lui dans l'arche. Dieu fit passer un souffle sur la terre, et les eaux se calmèrent.

Commentaire du Zohar

Alors Dieu se souvint de Noé, et de tous les animaux sauvages et domestiques qui étaient avec lui dans l'arche.

Rabbi Hiya ouvre la discussion avec un verset des Proverbes (22.3) : "Celui qui est *aroum* (terme qui veut dire *nu* mais aussi *rusé*) a vu ce qui est mauvais et il s'est caché". Ce verset parle de Noé car il est monté dans l'arche et il s'est caché dedans. Et il est monté dans l'arche au moment où les eaux l'ont poussé à le faire. Et cela a déjà été dit. Car avant de monter dans l'arche il a vu l'ange de la mort qui se promenait parmi les hommes et qui les entouraient. Une fois qu'il l'a vu, il est rentré se cacher dans l'arche. C'est le sens du verset : "Celui qui est *aroum* a vu ce qui est mauvais et il s'est caché". Le mal, c'est l'ange de la mort et il s'est caché devant lui, ainsi qu'il est écrit : "à cause des eaux du déluge".

Rabbi Yossi reprend le même verset (dans un autre sens) : "Celui qui est *aroum* a vu ce qui est mauvais et il s'est caché". Il est écrit "et il s'est caché". Cela se rapporte à ce qui a été dit, au moment où la mort réside dans le monde, l'homme sage (la traduction de *aroum* par *rusé* semble s'imposer ici) se cache et il ne sort pas dehors et ne se montre pas devant les destructeurs. Parce qu'à partir du moment où on lui a donné la permission (de tuer), il va tuer tous ceux qui vont passer devant lui. Et c'est le sens de la fin du verset (des Proverbes) : "Les sots sont passés et ont été punis", ils sont passés devant, ils se sont fait voir, et ils ont été punis.

Autre explication : "Ils sont passés" (en hébreu : *avrou* qui signifie *passer* mais aussi *transgresser*), c'est-à-dire ils ont transgressés le commandement de la Tora et ont été punis.

Autre explication : "Celui qui est *aroum* a vu ce qui est mauvais et il s'est caché", il s'agit de Noé et "Les sots sont passés et ont été punis", c'est la génération de Noé. Puisqu'il s'est caché tout ce temps alors il est écrit : "Alors Dieu se souvint de Noé".

Rabbi shimon bar Yohaï commente ainsi notre verset (Alors Dieu se souvint de Noé). Regarde : au moment où la rigueur fonctionne, on ne peut pas parler de souvenir. A partir du

moment où la rigueur a fait son travail, et où les coupables ont disparus, alors on peut parler de souvenir. Car quand la rigueur agit dans le monde, l'union ne se trouve pas et le destructeur réside dans le monde. Quand la rigueur est passée et que la colère est apaisée, tout revient à son endroit. Et c'est pour cela qu'il est écrit ici : "Alors Dieu se souvint de Noé", parce que le souvenir réside en lui car à propos de Noé il est dit que "c'était un homme juste".

Il est écrit (Psaumes 89) : "Tu domines l'orgueil de la mer, par la hauteur de ses vagues tu les brises". Au moment où la mer bondit avec ses vagues et les abîmes montent et descendent, le Saint-béni-soit-il tire un fil qui vient du côté droit et ce fil fait retomber les vagues et sa fureur s'apaise et personne ne l'a prévu.

Jonas est descendu dans la mer et il a rencontré la baleine qui l'a avalé. Comment est-ce que son âme ne s'est pas envolée à ce moment là et il n'est pas mort à l'instant ? Puisque le Saint-béni -soit-il domine l'orgueil de la mer. Et cet orgueil de la mer, ça c'est un fil qui vient du côté gauche et qui fait monter la mer et c'est par lui qu'elle monte. Et si le fil du côté droit ne parvenait pas à la mer, elle ne serait jamais apaisée. Car ce fil là il descend dans la mer et la mer s'unit à lui. Les vagues se réveillent et elles rugissent pour bondir sur leur proie, jusqu'à que Dieu les amène en arrière et les ramène à leur place. Et c'est pour ça qu'il est dit: "dans la hauteur des vagues, tu les brises", ces vagues de la mer tu les brises, tu les brises et tu les ramènes à leur endroit.

Autre explication : il ne faut pas lire "tu les brises" mais "tu les loues" (en hébreu le terme *techabeh'am* peut supporter les deux traductions). Toi tu les loues ! (comment peut-on louer le mal ?) Car elles se lèvent avec le désir de voir. Tout celui qui veut voir et comprendre, même si il ne peut pas, c'est une louange sur lui et tout le monde le loue.

Rabbi Yehouda a dit : Lorsque Noé était dans l'arche, il avait peur que Dieu ne se souvienne plus jamais de lui. Et une fois que la rigueur est passée et que sont passés les coupables du monde alors : "Alors Dieu se souvint de Noé".

Rabbi Eleazar a dit : regarde, au moment où la rigueur réside dans le monde, il n'est pas bon pour un homme que l'on se souvienne de son nom en haut, car si on se souvient de son nom, on va se souvenir de ses fautes.

De quel verset nous apprenons cela ? De la Sunamite, car ce jour là, c'était le jour de fête de Roch hachana (nouvel an qui est aussi appelé *Yom hazicaron* c'est-à-dire "le jour du souvenir") où le Saint-béni-soit-il juge le monde. Et c'est pour cela que Elisha lui a dit : "maintenant tu dois parler au roi", il s'agit du Saint-béni-soit-il qui est appelé roi : le roi saint et le roi du jugement. Elle lui répond : "parmi mon peuple je suis assise", et je ne veux pas qu'on se souvienne de moi ni qu'on me regarde mais seulement dans mon peuple. Celui qui met sa tête dans son peuple, on ne fait pas attention à lui.

Noé, au moment où la colère régnait dans le monde, on ne s'est pas rappelé de lui. Quand la période de rigueur est enfin terminée, "alors Dieu se souvint de Noé", c'est à cet instant que le souvenir intervient.

Autre explication : "Alors Dieu se souvint de Noé", ainsi qu'il est écrit ailleurs : "et je me rappellerai de mon alliance".